

בתי המשפט

7020/05 א		בית המשפט המחוזי בירושלים
31/08/2008		
		בפני כב' השופט נעם סולברג

בעניין: 1. עזבון המנוחה רוונה סושרד ז"ל
 2. תדהר סושרד (קטין)
 3. שקד סושרד (קטינה)
 באמצעות מנהל העזבון, אביהם ואפוטרופסם
 של הקטינים, עודד סושרד
 ע"י ב"כ עו"ד אדי מאירי

התובעים

-נגד-

מדינת ישראל - משטרת ישראל

ע"י ב"כ עו"ד מוריה צ'רקה
 סגן בכיר א' לפרקליטת מחוז ירושלים (אזרחי)

הנתבעת

מיני-רציו:

* פסק דין זה עניינו בפיצוי בגין השנים האבודות, ובשאלה האם עזבונו של אדם שנפטר עקב מעשה עוולה - והוא הורה יחיד במשפחתו - זכאי לתשלום ידת משק הבית. עוד מתעוררת שאלת גיל התלות של הילדים, גיל הפרישה הצפוי של המנוחה ופיצוי בגין כאב וסבל לעזבון וילדים.

* נזיקין - פיצויים - עקרונות הפיצוי

המנוחה נרצחה. התובעים (עזבונו וילדיה של המנוחה) טוענים לרשלנות מצדה של המשטרה בטיפול בתלונותיה של המנוחה. המדינה נאותה לשלם פיצויים, מתוך השתתפות בצער ובשל הנסיבות הטרגיות של הפרשה, מבלי להודות בחבות. לגבי מרבית רכיבי הפיצויים הושגה הסכמה. מקצתם עודם נתונים במחלוקת.

ביהמ"ש המחוזי קבע:

האם במצב בו משק הבית חדל להתקיים עם מות מנוח שהוא הורה יחיד, יש לראותו לעניין זה כרווק, קרי, לנכות גם את ידת הקיום שלו וגם את ידת משק-הבית? ביהמ"ש סבור כי משק הבית של משפחה שבה הורה יחיד, הוא משק בית עצמאי ושלם מבחינת התנהלותו הכלכלית. לצורך חישוב הפיצויים לעזבון, יש

לדונו כמות שהוא. אין להחיל עליו השערות והנחות עתידיות, כפי שאין להחיל להחילן לגבי מה שצפוי להיות מצבו המשפחתי של מי שמת כרווק.

אכן, לגדילת התלויים עשויה להיות השלכה הן לעניין מספר הידועות, והן לעניין מעמדה של ידת משק הבית. ואולם, לשאלה האם יש לראות את האם שהיא הורה יחיד כ'רווק' לאחר שבגרו ילדיה, ולנכות גם את ידת הבית, איננה מתעוררת בענייננו באופן המחייב הכרעה. זאת משום שהפיצוי עליו הוסכם בין הצדדים מביא בחשבון היבטים נוספים מעבר לתשלום בגין הפסד שכר בשנים האבודות (פיצוי בגין אובדן שירותי אם). הפיצוי הנוסף הזה יכול לשקף, באומדן מקורב, גם את אובדן ידת הבית, או חלק ממנה, ככל שיש כלל לפצות בגינה, עבור השנים שלאחר התבגרותם של התלויים.

אשר לגיל התלות של הילדים. נקודת המוצא היא כי ילדים סמוכים על שולחן הוריהם רק עד תום תקופת השירות הצבאי. כדי לשכנע בדבר חובה לפצות גם בגין שנות רכישת ההשכלה, מוטלת על התובע חובה להביא ראיות מיוחדות. בענייננו, בהעדר כל אמירה מפורשת אחרת, עמדה ההנחה כי תלות הילדים אמורה הייתה להסתיים עם תום שירותם הצבאי.

אשר לגיל הפרישה הצפוי של המנוחה. התובעים מבקשים להעמידו על 78 שנים. אמנם, ישנה בפסיקה מגמה מסוימת להעלות גיל הפרישה לגבי עצמאים לצורך חישוב הפסדי שכר. ודוק, בחלק ניכר מאד מן המקרים שבהם נקבע גיל פרישה מאוחר יותר, היה זה כאשר הנפטר מת בגיל מתקדם. המנוחה דנן נפטרה והיא כבת ארבעים שנה. נפטר בגיל כזה, אף אם היה בריא, לא ניתן לשער כלל אם כוחו יהיה במוותניו גם בעוד 30 שנה. אין מקום להוסיף לו עוד שנים רבות מעבר לגיל הפרישה המקובל. דומה, כי שלוש השנים שהסכימה המדינה להוסיף על גיל הפרישה הקבוע בחוק, די בהן.

אשר לכאב וסבל לעיזבון. יש לדחות את טענת התובעים בדבר נזק ראייתי שהסבה להם המדינה בכך שלא מיצתה את הבדיקה הפתולוגית, ונטל הראייה אינו מוטל אפוא על המדינה. נראה, כי סבל רב היה מנת חלקה של המנוחה עובר לרצח, ועל המדינה לפצות את העיזבון בגינו. אשר לכאב וסבל לילדים. בהתאם לפרשת אלסוחה, רק מקרים ברורים וקשים, יוצאי דופן, יצדיקו מתן פיצוי בגין נזקי נפש לנפגעים משניים כשאינן מדובר בפגיעות נפשיות שהן מהותיות ורציניות. התובעים טוענים כי יש להרחיב הלכה זאת, ולעניין זה הם נתלים במה שנפסק בעניין לוי. ואולם, הרחבת הלכת אלסוחה כדי שתחול על כל כאב וסבל של ילדים על אובדן הוריהם, לבטח לא הייתה כוונתו של פסק הדין בעניין לוי.

פסק דין

1. מסכת יחסים מורכבת, מסועפת, כואבת, נסתיימה ברציחתה של רוונה סושרד (להלן - המנוחה) ביום 23.8.2003 על-ידי אבי ינקלביץ' ובהתאבדותו. התובעים (עזבונה וילדיה של המנוחה) טוענים לרשלנות מצדה של המשטרה בטיפול בתלונותיה של המנוחה. הם מפרטים שורה ארוכה של מחדלי חקירה, הם קובלים על כך שהמשטרה לא עשתה להחרמת נשקו של הרוצח, ועל כך שהפרה את חובתה לשמור על חייה של המנוחה. המשטרה טוענת כי מדובר במערכות יחסים אלימות

ומעוותות, כי עשתה מאמצים מקצועיים ממשיים לחקור ולאכוף את החוק, וכי המנוחה אמנם הגישה תלונות נגד בני-זוגה, אך התמידה בקשרים עמם, חרף הדפוסים החולניים שעליהם התלוננה.
רב הנסתר על הגלוי בפרשה זו.

2. המדינה נאותה לשלם פיצויים, מתוך השתתפות בצער ובשל הנסיבות הטרגיות של הפרשה, מבלי להודות בחבות. לגבי מרבית רכיבי הפיצויים הושגה הסכמה. מקצתם עודם נתונים במחלוקת וההכרעה לגביהם תינתן להלן, על סמך מוצגים וסיכומים שהגישו ב"כ הצדדים. עיקרי ההסכמות הן לגבי בסיס השכר, 14,000 ₪ לחודש, פיצויים בסך של 450,000 ₪ בגין קיצור תוחלת חיים, פיצויים בסך של 150,000 ₪ בשל אובדן שְרוּתֵי אָם, ופיצויים בסך של 5,000 ₪ עבור הוצאות קבורה ואבל. הוסכם על ניכוי קצבאות המל"ל, על שיעור שכר טרחת עו"ד, ועוד דברים אחדים, הכל על-פי הסדר דיוני מוסכם, שבא לידי ביטוי בפרוטוקול ובהחלטה מיום 11.3.07. מכאן לדיון ולהכרעה בפלוגתאות.

א. האם יש לנכות את "ידת הבית" מתוך סכום הפיצויים בגין "השנים האבודות"?
3. במסגרת חישוב הפיצויים שלהם זכאי העזבון, יש לחלק את הפסדי ההכנסה של המנוחה מעת מותה ועד למועד הצפוי לפרישתה מעבודה, לחמש ידות שוות: ידת הקיום של המנוחה; ידה עבור כל אחד משני ילדיה; ידת משק הבית; וידת החסכון, או הרווחה.

מקובל ומוסכם כי את ידת הקיום של המנוחה יש להפחית מהכנסותיה, שכן עם מותה, אין עוד הוצאות לצורך קיומה. המחלוקת בין ב"כ הצדדים נוגעת לשאלה האם יש להפחית גם את ידת משק הבית (לשיטת חישוב הידות עבור העזבון ראו [ע"א 4641/06](#) מנורה חברה לביטוח בע"מ נ' עזבון המנוח חנא כרכבי ז"ל (פורסם בנבו), ניתן ביום 19.12.07).

המדינה טוענת כי מותה של המנוחה ביטל לחלוטין את קיומו של משק הבית. התלויים עברו לגור עם אביהם, שחי עוד קודם לכן בנפרד מן המנוחה וניהל ממילא משק בית משל עצמו. כעת, לאחר מותה של המנוחה, לא נזקקים עוד, לא היא ולא אלו שהיו תלויים בה, להוצאות דיור, ארנונה, חשמל ומים, ושאר ההוצאות הקבועות הקיימות בכל משק בית פעיל. המעבר של התלויים להתגורר עם אביהם

אינו משנה את הוצאותיו-שלו ברכיב משק הבית, שכן הלכה היא שידת הבית מבטאת את הוצאות משק הבית בלא תלות בגודלו. מותה של המנוחה 'חסך' אפוא, לפי טענת המדינה, לא רק את ידת הקיום שלה, אלא גם את ידת משק הבית.

4. התובעים חולקים על כך מכל וכל. הם סבורים כי יש לנהוג בעניינם כבכל עניין אחר שבו נעשה חישוב על-פי שיטת הידות. ברגיל, רק ידת קיומו של המנוח מנוכה מתוך הכנסותיו, וכך לטענת התובעים צריך לנהוג גם כאן. לא הוכחו כל נסיבות חריגות שיצדיקו סטייה מן הכלל. התובעים מוסיפים וטוענים כי קבלת עמדת המדינה תיצור אפליה, למעשה, בין משפחות חד-הוריות לבין משפחות רגילות, וכן כי החוטא ייצא נשכר: הרוצח, או המדינה שבאה בנעליו לצורך הפיצוי, גרם לכך שלא יהא עוד קיום למשק הבית של המנוחה, ובהסתמך על כך הוא מבקש כעת שלא לשאת בהוצאות קיומו. עוד טוענים התובעים כי יש לחשב את הפיצויים על-פי מצבה של המנוחה כפי שהיה טרם מותה, בלי לעשות השערות על המצב העתידי. מכיוון שטרם מותה התנהל משק בית, יש לחשב את הנזק כאילו משק בית זה מוסיף להתקיים.

5. מאז נקבעה ההלכה בדבר חובת תשלום הפיצויים לעזבון בגין השנים האבודות ([ע"א 140/00](#) עזבון המנוח מיכאל אטינגר ז"ל נ' החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי, פ"ד נח(4) 486 (2004)), טרם נדונה השאלה האם עזבונו של אדם שנפטר עקב מעשה עוולה - והוא הורה יחיד במשפחתו - זכאי לתשלום ידת הבית.

6. [בע"א 10990/05](#) פינץ נ' הראל חברה לביטוח בע"מ (פורסם בנבו), ניתן ביום 11.4.06 נדונה שאלת חישוב השנים האבודות לטובת עזבונו של רווק. בד בבד עם הקביעה כי אין יוצרים 'משפחה רעיונית' למנוח שנלקח לבית עולמו בטרם זכה להקים משפחה (פיסקה 7 לפסק הדין), נקבע שם גם כי יש לנכות מהכנסתו העתידית הוצאות מוגברות, וליתן לעזבונו פיצוי השווה לשיעור של 30% מבסיס השכר בלבד. כדי לבסס את קביעתו, ציין שם בית המשפט כי תוצאה דומה מתקבלת גם מחישוב על-פי שיטת הידות, שכן משכרו של רווק יש לנכות הן את ידת הקיום שלו והן את ידת משק-הבית, כי "זו האחרונה מצטרפת בהעדר תלויים לידת הקיום", והתוצאה היא שהעזבון יקבל את ידת החסכון לבדה.

7. השאלה המתעוררת כאן היא אפוא שאלה קרובה לזו שנדונה שם: האם במצב שבו משק הבית חדל להתקיים עם מותו של המנוח, יש לראותו לעניין זה כרווק, קרי, לנכות גם את ידת הקיום שלו וגם את ידת משק-הבית, ולפצות רק בגין ידת החסכון וידות הקיום של התלויים, או שמא יש להתייחס אל המנוח ועזבונו כאל עזבון של משק בית רגיל.

8. בחינת טענותיהם של ב"כ הצדדים, על רקע הגיונה ותכליתה של הלכת השנים האבודות, הביאתני למסקנה כי הדין עם התובעים. משק הבית של משפחה שבה הורה יחיד, הוא משק בית עצמאי ושלם, מבחינת התנהלותו הכלכלית. לצורך חישוב הפיצויים לעזבון, יש לדונו כמות שהוא. אין להחיל עליו השערות והנחות עתידיות, כפי שאין להחיל הנחות והשערות מעין אלה לגבי מה שצפוי להיות מצבו המשפחתי של מי שמת כרווק (עניין פינץ הנ"ל; [ע"א 5368/06](#) הדר חברה לביטוח בע"מ נ' עזבון המנוח תאבת חוטאם ז"ל (פורסם בבנו), ניתן ביום 10.5.07)). השאלה כיצד יתמודדו התלויים שאבד להם ההורה היחיד עם מצבם החדש, והאם ימשיך להתקיים משק הבית גם בלעדי ההורה היחיד שאבד, היא שאלה חשובה ומטרידה, אולם דומני שלא צריכה להיות לה השלכה לעניין חישוב הפיצויים. יש לזכור כי גם משק בית שהיו בו שני הורים יכול לעיתים, עם מותו של אחד מן ההורים, לחדול מלהתקיים, אם ההורה שנותר יבחר להמשיך ולגדל את ילדיו כשהוא סמוך על שולחנם של הוריו או של קרוב משפחה אחר. מנגד, גם משק בית שנסמך על הורה יחיד עשוי להמשיך להתקיים לאחר שנפטר ההורה הזה, אם אחד מקרובי המשפחה יעבור לגור עם הילדים שנותרו יתומים. יתר על כן, גם במקרה שבו יעברו הקטינים הללו להתגורר אצל אחד מן הקרובים, ומשק הבית יחדל לכאורה מלהתקיים, עשוי הדבר להשתנות כעבור זמן, אם ישובו התלויים ויבחרו לקיים את משק הבית שלהם באופן זה או אחר. הנה כי כן, על נקלה נכנסו לתחומה של ממלכת הספקולציה, אשר מודרכים אנו להימנע מן הכניסה אליה ככל שהדבר ניתן (עניין פינץ הנ"ל). לא ניתן לקבוע כלל בדבר, ומקובלנו כי אין ספק מוציא מידי וודאי. הוודאי הוא שהתקיים משק בית עובר לרציחתה של המנוחה, ולפיכך יש לפצות בגינו גם לאחר מותה, הגם שקיימה את משק-הבית כהורה יחיד.

9. עם זאת, ישנם ארועים צפויים, שאין מחלוקת בין הצדדים כי יש להתחשב בהם. כך לגבי הגדילה הצפויה של התלויים עד לבגרותם, אשר תביא גם ליציאתם מכלל היותם תלויים. בגיל מסויים - שהצדדים חלוקים בשאלה מהו, ועוד נתייחס לכך בהמשך - הדבר יארע, ואז לא יהיה עוד מקום להתחשב בהם כתלויים במניין הידות לשם חלוקת כלל השכר. לפיכך, באותה עת, צפויה הייתה המנוחה, להלכה, להיוותר לבדה בביתה, ולנהל משק בית בדומה לרווקה. ב"כ המדינה טענה, בהסתמך על כך, כי מן העת ההיא והלאה יש לחשב את הפיצוי לעזבון כאילו הייתה המנוחה רווקה.

10. ב"כ התובעים טען בתוקף נגד רעיון זה שהוא מכנהו 'מעבר ממסלול למסלול', קרי, מחישוב המניח כי לנפטר יש תלויים, לחישוב המניח כי אין לו תלויים. כעקרון, אינני מוצא קושי עיוני או מעשי במעבר משיטת חישוב אחת לחברתה. יתר על כן, אליבא דאמת אין מדובר בשיטות שונות, או ב'מסלולים' אחרים, כפי שמבקש ב"כ התובעים לטעון, כי אם בחישוב שונה, המסתמך על נתונים עובדתיים אחרים, משום שהללו השתנו. הרי ההנחה בדבר ה'דינאמיות' של המשפחה, מבחינת מספר התלויים, היא הנחה המקובלת על הכל ועומדת בבסיס שיטת חישוב הידות. לגדילת התלויים עשויה להיות השלכה הן לעניין מספר הידות, והן לעניין מעמדה של ידת משק הבית. עם זאת, יש קושי עקרוני בתוצאה לפיה הורה יחיד, לאחר שבגרו ילדיו ואינם תלויים בו עוד, ייחשב כרווק לכל דבר ועניין. תוצאה זו, דומני, לא תשקף נכונה את המציאות המשפחתית הרווחת, שבה יש להורים תפקיד, גשמי או רוחני, גם ביחס לצאצאיהם הבגירים, ובהמשך כלפי צאצאי צאצאיהם. גיתם ממשיך לעיתים מזומנות להוות מוקד ובסיס לילדים שבגרו ולמשפחה המתרחבת, גם מהיבטים כלכליים. ייתכן אפוא כי במקרה שבו הפיצוי שניתן הוא פיצוי לעזבון, יש מקום לשקול את העמדה שמייצגים התובעים, ולהכיר במשק הבית כממשיך להתקיים גם לאחר שהילדים חדלים מלהיות תלויים. תיתכן גם דרך ביניים, אשר תביא לידי ביטוי את שובו של ההורה היחיד לחיות כרווק, ואת העובדה כי לא אמורים עוד להיות נהנים נוספים ממשכורתו כתלויים, מחד גיסא, ואת המשך תפקידו המשפחתי של ההורה גם לאחר מכן, מאידך גיסא.

11. לצורך ענייננו אינני רואה הכרח להכריע בדבר. ההסכמה שאליה הגיעו הצדדים מעניקה לו אופי מיוחד, המאפשר להכריע בו באופן מקומי. החישוב שנעשה, על-פי הסכמת הצדדים, מתבסס אמנם בעיקרו על דרך חישוב של פיצוי לעזבון, אולם הוא כולל גם רכיבים של פיצויים שלמעשה לא מיועדים לעזבון בלבד. על-פי ההסכמה האמורה, תשלם המדינה גם פיצוי בגין אובדן שירותי אם, שבעיקרו הוא פיצוי לתלויים, ולא פיצוי לעזבון. ניכר אפוא כי הפיצוי שעליו הוסכם בין הצדדים מביא בחשבון גם היבטים נוספים, מעבר לתשלום בגין הפסד שכר בשנים האבודות בלבד. דומני כי על רקע הסכמה זו, יכול הפיצוי הנוסף הזה לשקף, באומדן מקורב, גם את אובדן ידת הבית, או חלק ממנה, ככל שיש כלל לפצות בגינה, עבור השנים שלאחר התבגרותם של התלויים. ההיבטים הנ"ל של התפקיד המשפחתי של האם, מעבר לתמיכה הכלכלית הבסיסית, באו לידי ביטוי במסגרת הפיצוי שעליו הוסכם כאמור לעיל. אם כן, השאלה האם יש לראות את האם שהיא הורה יחיד כ'רווק' לאחר שבגרו ילדיה, ולנכות גם את ידת הבית, איננה מתעוררת במצב הדברים דנן באופן אשר מחייב הכרעה. לפיכך, עבור השנים שבהן לא יהיו עוד הילדים (התובעים 2 ו-3) בגדר 'תלויים', תשלם המדינה לעזבון פיצוי בשיעור של 30% מן ההכנסה המוסכמת בלבד.

ב. גיל התלות של הילדים

12. בפרוטוקול הדיון מיום 11.3.07, שבו הודיעו הצדדים על ההסכמה שהושגה ביניהם, אין זכר למחלוקת בשאלה זו. מסתבר כי לא עלתה כלל בדיון שביין הצדדים, ורק לעת הסיכומים ביקשו התובעים לשפר את עמדתם בעניין זה. לטענתם, מעת שיגיעו הילדים לגיל 18 יש להמשיך ולראותם תלויים בשיעור של 1/3 ידה עד הגיעם לגיל 24. לשיטתם, יש להחשיב בתוך גיל התלות גם את התקופה שבה צפויים הילדים לרכוש השכלה אקדמאית. המדינה דוחה מכל וכל את הדרישה. לטענתה, מדובר בהרחבת חזית, העניין לא עלה כלל בעת המשא ומתן בין ב"כ הצדדים, ומכך יש להסיק כי ההסכמה הייתה על תלות בשיעור 1/3 הידה עד סוף תקופת השירות הצבאי של הילדים בלבד.

13. אכן, דומני, הרחבת חזית פסולה יש כאן, ודינה להידחות. השאלה שאני נדרש להכריע בה היא מהו הדין הקיים והרווח בסוגיה זו, שיש לשער כי הצדדים

הניחוחו כמובן מאליו בעת שניהלו משא ומתן. אינני נדרש להכריע בשאלה מהו הגיל שיש לקבוע בעניין שלנו לגופו, כפי שהייתי נדרש לעשות אילו באה הפלוגתא הזו במניין הפלוגתאות שעליהן הודיעו ב"כ הצדדים מלכתחילה. אילו זאת הייתי נדרש לעשות, ייתכן כי היה מקום לתת משקל מסויים לעובדה כי שני ההורים הם אקדמאים, וכי שניהם עשו חיל בתחומם. ייתכן כי ניתן היה, בהסתמך על כך, לשער כי הילדים צפויים לרכוש גם הם השכלה אקדמית לאחר השירות הצבאי, וכי המנוחה הייתה ממשיכה לתמוך בהם כלכלית בתקופה זו. ייתכן גם כי היה מקום לתת משקל לסביבה הבלתי יציבה שבה גדלו הילדים, כטיעון נגדי. אולם לא זו השאלה העומדת בפניי, כי אם מהי הנחת המוצא שממנה יש לצאת, כדי לקבוע מה היה בבסיס המשא ומתן שניהלו הצדדים.

14. עיון בפסקי דין מן השנים האחרונות בשטח זה מלמד כי ברגיל נקודת המוצא היא כי הילדים סמוכים על שולחן הוריהם רק עד תום תקופת השירות הצבאי, וגם אז, שיעור התמיכה הוא בגובה 1/3 הידה בלבד. כדי לשכנע על דבר חובה לפצות גם בגין שנות רכישת ההשכלה, ולהחריג עניין כלשהו מן הכלל הזה, מוטלת על התובע החובה להביא ראיות מיוחדות. הדבר אפשרי, אך איננו בגדר הכלל. אין אלא לקבוע אפוא כי בבסיס המשא והמתן שניהלו הצדדים, בהעדר כל אמירה מפורשת אחרת, עמדה ההנחה כי תלות הילדים במנוחה אמורה הייתה להסתיים עם תום שירותם הצבאי.

ג. גיל הפרישה הצפוי של המנוחה

15. ב"כ הצדדים הסכימו ביניהם כי גיל הפרישה לא ייפחת מ-70. ברם, התובעים מבקשים להעמידו על 78 שנים והמדינה טוענת כי אין לקבוע גיל פרישה גבוה מזה שעליו הוסכם.

התובעים מבקשים להסתמך על כמה טענות: על ההבחנה בין שכיר לבין עצמאי, הקבועה בחוק הביטוח הלאומי לעניין גיל הפרישה; על תוחלת החיים שעלתה בשנים האחרונות; על מציאות החיים, שבה, כטענתם, ממשיכים בני אדם לעבוד גם בגילאים מתקדמים; על ההתקדמות ברפואה שמאפשרת כל זאת; על יוקר המחיה שמחייב פרנסה גם לעת זקנה; ועל כך שבשנים האחרונות קבעה הפסיקה קביעות ברוח זו. התובעים מבקשים לקרב את תוחלת חיי העבודה של העצמאי לתוחלת

חייו. לחלופין, מבקשים התובעים לפסוק לטובתם סכום כסף גלובאלי שישקף תקופה נוספת של שנות עבודה פוריות.

16. בחנתי את טענותיהם של התובעים ואת האסמכתאות שהציגו, אך אינני סבור כי יש לקבל את עמדתם. ישנה אמנם בפסיקת בתי המשפט מגמה מסויימת להעלאת גיל הפרישה לגבי עצמאים לצורך חישוב הפסדי שכר (ראו למשל [ע"א 7942/99 עזבון המנוח אבני ז"ל נ' ביטוח ישיר אי.די.אי. לביטוח בע"מ, פ"ד נה \(2\) 511 \(2001\)](#)). עם זאת, אין להפריז גם בעניין זה. מן האסמכתאות שצ'רפה המדינה מתקבל הרושם כי בחלק ניכר מאד מן המקרים שבהם נקבע גיל פרישה מאוחר יותר, היה זה כאשר הנפטר מת בגיל מתקדם. בידוע, כי ככל שגילו של אדם מתקדם, כך גדלה גם תוחלת חייו הצפויה. ככל שגילו מבוגר והוא מוסיף לעבוד, ועומד בכוחו ובבריאותו, יש מקום רב יותר לשער כי כוחו יוסיף לעמוד לו גם לאחר גיל הפרישה הממוצע. לבד מכך, גם בפסקי הדין הללו, שבהם נקבע גיל פרישה מאוחר יותר, הוא לא נדחה כי אם לשנים אחדות ומעטות בלבד.

17. המנוחה דנן נפטרה והיא כבת ארבעים שנה. זהו גיל צעיר למדי. נפטר בגיל כזה, אף אם היה בריא בגופו ובנפשו, וצפויות היו לו שנות עבודה פוריות כעצמאי, לא ניתן לשער כלל אם כוחו יהיה במוותו גם בעוד שלושה עשורי שנים. אין כל מקום להוסיף לו עוד שנים רבות, מעבר לגיל הפרישה המקובל. דומני אפוא כי שלוש השנים שהסכימה המדינה להוסיף על גיל הפרישה הקבוע בחוק, קרי, גיל 70 במקום גיל 67, די בהן.

ד. כאב וסבל לעזבון

18. מן הראיות שהוגשו, ובראשן דו"ח הנתיחה הפתולוגית, עולות כמה עובדות שעליהן אין מחלוקת בין הצדדים: המנוחה והרוצח נמצאו על-ידי המשטרה כששניהם מתים, עירומים, על מזרן בדירתה של המנוחה. המנוחה נורתה פעמיים. פעם ברקתה הימנית, ופעם בלחיה השמאלית. שתי היריות פגעו במוחה וגרמו למותה. הרוצח נמצא ירוי בראשו באופן שעולה בקנה אחד עם ההשערה כי התאבד. הרובה שממנו נורו היריות נמצא לידם. על זרועות ידיה של המנוחה

נמצאו שפשופים וסימנים של לפיתה חזקה. נוזל לבנבן נמצא בפתח הלדן של המנוחה. לבד מאלו, לא נמצאו חבלות נוספות משמעותיות על גופה של המנוחה.

19. על סמך העובדות הללו מבקשים התובעים לפסוק פיצויים בשיעור גבוה בגין הכאב והסבל שהיו מנת חלקה של המנוחה עובר למותה. לשיטתם, המסקנה מן העובדות הידועות היא כי בטרם נרצחה, נאנסה המנוחה על-ידי הרוצח, נאבקה בו כפי כוחה, ואז נורתה. הם מבקשים לקבוע כי המנוחה לא מתה מן הירייה הראשונה, משום שזו רק פצעה אותה. עד למותה, מן הירייה השנייה - ואולי אף אחריה - סבלה המנוחה עוד סבל רב, סבל גופני וסבל נפשי של אדם הנוטה למות. התובעים מבקשים להעביר את נטל הראייה אל המדינה. הם טוענים כי הבדיקה הפתולוגית לא הייתה שלמה. אין בדו"ח הפתולוגי קביעה איזה מן הכדורים המית את המנוחה. אין גם תשובה לשאלה מה טיבו של אותו נוזל לבנבן שנמצא בפתח הלדן של המנוחה, אף שמצויין כי נשלח לבדיקה. מחמת כל אלו טוענים התובעים כי המדינה, אשר הייתה אמונה על עשיית בדיקה פתולוגית ממצה, הסבה להם נזק ראייתי, ולפיכך יש להעביר אל כתפיה את נטל ההוכחה.

20. השאלה האם הסבה המדינה נזק ראייתי לתובעים, בכך שלא מיצתה את הבדיקה הפתולוגית, קשורה בשאלה עד כמה היה על המדינה להוסיף ולעשות את הבדיקה הזאת גם לאחר שהיה ברור כי חקירת האירוע אינה מובילה להעמדת אדם כלשהו לדין פלילי. המדינה טוענת שכך היה המצב, שכן עם התבהרות התמונה, בעקבות קבלת ממצאי החקירה, לא נותר ספק כי החשוד היחידי ברצח איננו עוד בין החיים. זו תשובה משכנעת. יש לזכור כי על-פי סעיף 6 לחוק האנטומיה והפתולוגיה, התשי"ג-1953, תכליתה של הבדיקה הפתולוגית היא קביעת סיבת המוות. בהתאם לחוק זה, ולתכלית זו, ניתן אישורם של שלושה רופאים - כמתחייב על-פי הוראת החוק הנ"ל - לביצוע הנתיחה. בעקבות הנתיחה נקבעה סיבת מותה של המנוחה ונשללה אפשרות לקיומה של סיבה אחרת. לשם קביעת סיבת המוות, לא היה צריך לברר איזה נזק בדיוק גרם כל אחד מן הכדורים, כדי שניתן יהיה לשער מי מהם נורה ראשון ומה היה מצבה של המנוחה בין לבין. לאור תכליתה של הבדיקה, ולאור מצב החקירה, לא היה בכך צורך, ולא הייתה לכך משמעות.

21. ככלל, דומני שאין מקום להטיל על המדינה חובה לעשות בדיקה פתולוגית באופן שייתן מענה לכל תביעה אזרחית עתידית. מעבר לכך שהדבר אינו עולה בקנה אחד עם הוראת החוק הנ"ל - על-פי לשונה ועל-פי תכליתה - הדבר גם בלתי אפשרי. המדינה אינה יכולה לצפות מראש איזה סוג של תביעה אזרחית עשוי להתעורר לאחר מעשה. המדינה אינה יכולה לחזות מי ייתבע את מי, באיזו עילה, ואילו מיני טענות ניתן יהיה להעלות. גם אין זה מכבודו של המת לעשותו ככברה. הטלת חובה שכזו על המדינה לבצע את הנתיחה שלאחר המוות באופן שייתן מענה לכל השאלות הראייתיות שעשויות לעלות בעתיד, איננה מתקבלת על הדעת. אין להטיל על המדינה חובה שכזו, ועל כן אין מקום לטענת התובעים נגדה כי הסבה להם נזק ראייתי כשנמנעה מלעשות את הבדיקות הללו, הן את הבדיקות שניתן (אולי) היה לעשות במהלך הנתיחה, והן את הבדיקות המעבדה.

גם בחוות דעתו של ד"ר קוגל, המומחה מטעם התובעים, לא מצאתי ביקורת על דו"ח הנתיחה. הוא מציין אמנם כי המידע בדבר נתיבם של הכדורים בתוך מוחה של המנוחה, ופירוט המבנים שנפגעו במוח על-ידי כל אחד מהם, חסרים מן הדו"ח, אך אין בדבריו ביקורת או טענה על כך.

22. נטל הראייה אינו מוטל אפוא על המדינה. כעת יש לבחון את העובדות ולקבוע האם חוות המנוחה כאב וסבל בטרם מותה. כזכור, התובעים טענו לשני סוגים של סבל שאותם חוותה המנוחה, זה שנבע מן האונס ומן המאבק בינה לבין הרוצח, וזה שחוותה ברגעים שביין הירייה הראשונה לשנייה.

באשר לאחרון, אני דוחה את טענת התובעים. חרף טענותיו המלומדות של ד"ר קוגל, המומחה מטעם התובעים, וחרף האסמכתאות שהביא מן הספרות המדעית, על האפשרות כי הכדור הראשון לא המית את המנוחה וכי היא חוותה סבל רב עד שיצאה נשמתה, את מסקנותיו אינני מקבל. בסיכום סעיף א' לחוות דעתו (עמוד 6), כתב המומחה, כי "בהעדר יכולת לקבוע בוודאות את מצבה של המנוחה לאחר הירייה הראשונה, בודענו כי נורו שתי יריות משני כיוונים מנוגדים וביודענו כי חלף זמן בין היריות... סביר להניח, שלא הירייה הראשונה היתה הקטלנית, אלא רק הירייה השנייה. לפיכך, גם קיימת סבירות, כי המנוחה סבלה סבל רב בין הירייה הראשונה ועד שמתה בירייה השנייה". ד"ר קוגל ביקש לייחס משמעות לעובדה כי פצעי הירי בראשה של המנוחה נמצאים משני צידיו. מכך הוא

למד כי שתי היריות נורו מכיוונים מנוגדים. בהסתמך על זאת הסיק המומחה, כי הכדור הראשון לא קטל את המנוחה, כי היה על הרוצח לעבור מצידה האחד למשנהו כדי לירות בה כדור נוסף, ואולי אף להופכה מצד לצד.

23. את שרשרת המסקנות העובדתיות שביקש המומחה להסיק, אינני יכול לקבל. העובדה כי שני פצעי הירי מצויים בשני עבריו המנוגדים של הראש איננה מחייבת כלל את המסקנה כי היריות נורו מכיוונים שונים. ניתן להציע הסברים אחרים, סבירים לא פחות, כמו למשל כי לאחר שנורה כדור ראשון ופגע בראשה, צנחה המנוחה וראשה שינה את כיוון תנוחתו, ולפיכך שתי יריות שנורו מאותו מקום נראות כאילו נורו מכיוונים שונים. העובדה הנ"ל גם איננה מחייבת את המסקנה כי הכדור הראשון לא קטל את המנוחה, כי הרוצח 'נאלץ' לטרוח ולירות ירייה מכיוון אחר כדי ליטול את נשמתה. פשוט וסביר יותר להניח כי הרוצח ירה ירייה נוספת כדי 'לוודא הריגה', גם מבלי שנראו עוד סימני חיים לאחר הכדור הראשון. בוודאי שאין העובדה הנ"ל מחייבת את המסקנה כי חלף זמן בין היריות. מסקנתו הסופית של המומחה, על סמך שרשרת המסקנות הזאת, כי המנוחה סבלה רב בין הירייה הראשונה לשנייה, מונחת על כרעי תרנגולת. אם תרצו - מבחינה סטטיסטית - באין ידיעה איזה מן הכדורים הוא שקטל את המנוחה, יש להניח בסבירות של 50% כי לא היה זה הכדור הראשון. האפשרות כי לאחר מכן, עד למותה הוסיפה המנוחה להרגיש ולחוות כאב איננה אפשרות מסתברת ביותר. משמע, על-פי מאזן ההסתברויות הנוהג במשפט אזרחי, לא הורם הנטל על-ידי התובעים להראות כי לאחר פגיעת הכדור הראשון הוסיפה המנוחה להיות במצב של הכרה ולחוות סבל. אני דוחה אפוא את מסקנתו של ד"ר קוגל בדבר הסבל שחוותה המנוחה בין שתי היריות.

24. למעלה מן הדרוש אוסיף כי גם אילו מוטל היה נטל ההוכחה על המדינה, לא היה מקום לקבוע כי המנוחה חוותה כאב וסבל לאחר הירייה הראשונה ועד לרגע מותה. מדו"ח הנתירה עולה באופן ברור כי נזק כבד נגרם למוח כתוצאה מכל אחת מן היריות. בהתחשב בעובדה שמדובר בכדור שנורה מרובה M-16 מטווח אפסי, אין הדבר מפתיע. ייתכן כי די היה בכך כדי לשלול, באופן פוזיטיבי, את סבירותה של

האפשרות כי המנוחה הוסיפה להיות בהכרה ולחוש סבל לאחר פגיעתו הרעה של הכדור הראשון.

25. שונה המצב לגבי הסבל שחוותה המנוחה עד שנורתה. מן הדו"ח הפתולוגי עלו הממצאים הללו: על זרועותיה של המנוחה נמצאו פצעי שפשוף ופצעי קרע, "שיכולים להתיישב עם פעולת ציפורניים על-ידי אחיזה בכוח יחסית רב". בנוסף, נמצא נוזל לבנבן בכניסה ללדן. הנוזל הזה נלקח לבדיקה, אולם כזכור לא הושלמה הבדיקה ואין תוצאות לגביה, כך שאין מידע ודאי לגבי טיבו של אותו נוזל. עם זאת, אי אפשר להתעלם מכך ששתי הגופות נמצאו עירומות. גם לנוכחותו במקום של הרובה, אשר בו נרצחה המנוחה בסופו של דבר, יש ליתן משמעות. כל הממצאים הללו מתיישבים היטב, ברמת סבירות גבוהה, עם ההשערה כי בטרם נרצחה, נאנסה המנוחה על-ידי הרוצח. ייתכן כי הדבר נעשה תוך אלימות ממשית, אולי באמצעות איומי נשק, וייתכן גם כי יחסי המין עצמם נעשו בהסכמה, שניתנה מתוך ניסיון להפיס את דעתו של הרוצח החמוש ולהרגיעו. את זאת לא נדע לעולם. כך או כך, מדובר קרוב לוודאי באונס, וכנראה ארע גם מאבק פיזי בין השניים, בשלב כלשהו. גם ההיסטוריה של ההטרדות והאיומים מצד הרוצח כלפי המנוחה, שאיננה שנויה במחלוקת, וגם הסוף המתריד - מצטרפים לממצאים החפציים ומטים את הכף בבירור לטובת קבלת ההשערה כי המנוחה נאבקה ברוצח ונאנסה על-ידו.

26. סבל רב היה אפוא מנת חלקה של המנוחה עובר לרצח. אל ביתה התפרץ הרוצח, חמוש בנשק. היא זכרה, מן הסתם, את איומיו מן העבר, וחששה שמא הפעם כוונותיו ממשיות. כמה זמן שהו יחדיו ומה קרה במשך כל אותו הזמן - אין לדעת. אולם בשלב כלשהו התפתח המאבק האלים בין השניים, ארע האונס, ולבסוף הרצח. המנוחה חוותה כאב פיזי, ובעיקר נפשי. עברו עליה רגעי אימה וחרדה קשים. ניתן לשער כי בשלב כלשהו הבינה כי כוונת הרוצח להורגה. ייתכן כי ניסתה להאבק על חייה, אולי להתחנן על נפשה. אלו הם ייסורים שאין להם שיעור, גם אם היו קצרי-מועד.

27. המדינה מבקשת שלא לקבוע כי היא חייבת לפצות בגין כאב וסבל אלו. עילת התביעה, טוענת המדינה, מתמצית בכך שבשל מחדלה לא נלקח מן הרוצח כלי נשקו, שבאמצעותו הרג את המנוחה. במסגרת ההסכמה שהושגה בין הצדדים, ממשיכה המדינה, עליה לפצות רק בגין הנזקים שנגרמו במותה של המנוחה, בעקבות מעשי הירי.

אינני מקבל את הטענה הזו. בכתב התביעה צויין כי התביעה היא גם עבור ראש נזק של "כאב וסבל, שודאי נגרם למנוחה טרם מותה" (סעיף 60 לכתב התביעה). גם במסגרת פירוט המחדלים שביקשו התובעים לייחס למשטרה, מפורטים מעשים שלא נעשו, אשר היה באפשרותם למנוע מן הרוצח את היכולת לאיים על המנוחה, להטרידה ולתקוף אותה באופן כללי. בסופו של דבר, מעשה הרצח כלל גם את המאבק שקדם לו ואת האונס, ולא ניתן להפריד בין הדבקים. כל המהלך היה אחד, וסופו מעיד על תחילתו. יש גם לזכור כי ההסכמה בין הצדדים התקבלה לאחר שניתנה חוות דעתו של ד"ר קוגל, אשר כללה התייחסות רבה ומפורטת לשלב שקדם לרצח, קרי, לאונס ולמאבק. אילו רצתה המדינה להפריד בין האירועים, היתה עושה כן באופן מפורש בעת שהתנהל בין הצדדים משא ומתן לגיבוש ההסכמה. שתיקתה של המדינה בעניין זה מלמדת על הסכמתה לכך, בעת גיבוש הסכם הפשרה, שאירוע הרצח כולל בתוכו גם את השלבים שקדמו לו. על המדינה לפצות אפוא את העזבון בגין הכאב והסבל שהיו מנת חלקה של המנוחה עובר לרצח.

28. קשה לאמוד בכסף את מחירם של רגעי הסבל והאימה שעברו על המנוחה. ספק אם יש לבן אנוש את היכולת לכמתם בממון. בהתחשב בכך, ומאידך, בהתחשב בכך שאין מדובר בסבל ממושך כפי שעשוי לחוות אדם הגווע בייסורים במשך ימים, ולאור כל נסיבות העניין, אני קובע את שיעור הפיצוי בגין ראש הנזק של הכאב והסבל שנגרם למנוחה עובר למותה על סך של 100,000 ₪ להיום.

כאב וסבל לילדים

29. מוסכם על הצדדים כי הילדים לא סבלו נזק ישיר כתוצאה מן האירוע, ויש לראותם כנפגעים משניים. התובעים טוענים כי חרף זאת יש ליתן להם פיצוי עבור נזקיהם

הנפשיים, נזקים של כאב וסבל שחווים ילדים רכים בשנים שאמנם נרצחה, ושעצם קיומם הוא בגדר ידיעה שיפוטית. המדינה טוענת כי אין מקום לתשלום פיצוי זה.

30. הצדדים מבקשים לתמוך את יתדותיהם ברע"א 444/87 אלסוחה נ' עזבון המנוח דוד דהאן ז"ל, פ"ד מד(3) 397 (1990), ובגורורותיה של הלכה זו. התובעים טוענים כי שלושת התנאים הראשונים מבין הארבעה שנקבעו שם מתקיימים בענייננו, משום שכבר בהלכת אלסוחה הם נקבעו ככללים גמישים, והעניין שלנו מצדיק שימוש בגמישות זו. דומני כי גם המדינה מסכימה לכך. לגבי התנאי הראשון לא מתעוררת כל שאלה, שכן מדובר בקרובים מדרגה ראשונה. לגבי התנאי השני, התרשמותם מן האירוע אמנם לא הייתה ישירה, אולם הנסיבות דנן מצדיקות לראותם כמי שהתרשמותו מן האירוע הייתה פוגענית ואינטנסיבית דיה כדי לראות את הנזק שנגרם להם כנזק צפוי, אשר מקים חובת זהירות על המדינה. גם בנוגע לתנאי השלישי, ניתן לשער כי נזקם של הילדים התהווה באופן תהליכי, מעת שנודע להם על הזוועה ובמהלך התקופה שלאחר מכן, שבה היה עליהם להתמודד עם הידיעה המרה. אולם בהלכת אלסוחה נקבע כי אין לייחס חשיבות יתירה למידת הקירבה לאירוע מבחינת המקום והזמן, כי אם למידת הפגיעה (שם, בעמוד 435). אם פגיעתם הנפשית של הילדים עולה כדי נזק נפשי ממשי ומוגדר, די בכך כדי לעמוד בתנאי השלישי. בכל אלו ניתן ללכת עם התובעים כברת-דרך, אולם התנאי הרביעי שנקבע בהלכת אלסוחה, הנוגע לטיבם של הנזקים שהם ברי-פיצוי, שולל את מתן הפיצוי במקרה דנן.

31. בפרשת אלסוחה נקבע כזאת לגבי התנאי הרביעי (שם, בעמוד 436): "מבלי לקבוע מסמרות בעניין, נראה לי כי ישנם טעמים כבדי-משקל לצמצום הנזקים בני הפיצוי לתגובות נפשיות מהותיות (במובחן מתגובות אנושיות שליליות אשר מי שיש לו אותן מסוגל להתמודד ולהתגבר עליהן בכוחות עצמו), למשל, מחלת נפש כפשוטה (פסיכוזיס) ומקרים ברורים וקשים, ואף משמעותיים מבחינת משכם, של פגיעות נפשיות רציניות (נוירוזיס), גם אם אינן עולות כדי מחלת נפש. שאלה זו תחזור בוודאי ותתברר בבתי המשפט מעניין לעניין, בשים לב לנסיבותיו ולעדויות מומחים רפואיים אשר יובאו לעניין זה. אולם ברור, כי מקרים שאינם בגדר פסיכוזיס מוכרת יכולים לשמש יסוד לתביעה רק במקרים ברורים וקשים".

רק מקרים ברורים וקשים, יוצאי דופן, יצדיקו אפוא מתן פיצוי בגין נזקי נפש לנפגעים משניים כשאינן מדובר בפגיעות נפשיות שהן מהותיות ורציניות, כפי שכינה זאת הנשיא שמגר כמצוטט לעיל. אולם התובעים מבקשים לטעון כי יש להרחיב את ההלכה הזאת, ולהכיר במעגל רחב יותר של פגיעות נפשיות כמזכות בפיצוי. לשם כך הם מבקשים להיתלות במה שנפסק בע"א 754/05 לוי נ' מרכז רפואי שערי צדק (פורסם בנבו), ניתן ביום 5.6.07). באותו עניין נפסקו פיצויים בגין כאב וסבל נפשיים לזוג הורים אשר עוברם המשותף מת טרם היוולדו. דעת הרוב שם קבעה כי יש לפסוק את הפיצויים הללו, גם לאם וגם לאב, בהסתמך על הלכת אלסוחה. התובעים מבקשים אפוא להאחז בפסק הדין הנ"ל בעניין לוי ולהרחיב את תחולתה של הלכת אלסוחה על-ידי קביעה כי נזקם הנפשי של הילדים בענייננו ראוי לפיצוי כספי, אף שאינן מדובר בנכות נפשית ממשית או מוכחת.

32. אינני רואה עין בעין עם התובעים את הלכת לוי ואת הדרך שבה יש לקוראה. דומני, כי בית המשפט העליון לא ביקש להרחיב את הלכת אלסוחה, על-ידי פתיחת מעגל הנזקים שבגינם ראוי לפסוק פיצויים. בית המשפט מדגיש שם כי "הצוהר שתפתח הסרתו של התנאי הרביעי בעניינו של אבי העובר, בנסיבות מן הסוג שלפנינו, הינו צר: מדובר אך בסלילת הדרך לקבלת פיצויים בפני הורים לעובר שנגדעו חייו ברשלנות, טרם לידתו או בעת לידתו". בית המשפט הוסיף והדגיש שם, כי לא רק שמדובר בסדק צר לשם מטרה מיוחדת, כי אם גם טעם מיוחד עומד בבסיס פסיקה זו: "העובר עצמו, כך הנחנו - להבדיל מתינוק שנולד - אינו יכול לתבוע בגין מותו בעוולה. נזקו משתקף בעקיפין בתביעתם של הוריו. אלמלא תעמוד להורים הזכות לתבוע בגין 'אבדן פרי הבטן', כל שיידרש המזיק לשלם בגינו, במקרים רבים, הוא הנזק הממוני שנגרם להורים. נזק זה, הוא בעיקרו ההוצאות הנלוות להיריון. כך, יהיה זה 'זול' באופן בלתי-סביר לגרום למותו של עובר, ובפרט, 'זול' יותר לגרום למותו מאשר לפגוע בו פגיעה לצמיתות, שכן, כאמור לעיל, אם ייולד בחיים, יוכל, ככל הנראה, לתבוע בגין הנזק שנגרם לו" (פיסקה 29).

בית המשפט הוסיף עוד והתייחס שם גם ל"צורך לנהוג מידה מיוחדת של קפידה בעת טיפול באישה בהיריון", כטעם מיוחד אשר יש בו כדי להצדיק את ההתייחסות החריגה למקרה שלפניו, להבדיל מנזקי כאב וסבל נפשיים 'רגילים' שנגרמים לנפגעים משניים. אין מדובר אפוא בהלכה שמרחיבה את פתחו הצר של התנאי הרביעי שבהלכת אלסוחה לגבי כלל המקרים, והמבקש לעמוד על כך ביתר עמקות יעיין בפסק הדין. דומני כי יש ממש

בדבריה של ב"כ המדינה, כי הכאב והסבל שהם מנת חלקם של ילדי המנוחה, עם כל קושיים, עוצמתם, ייחודם ותחושות החמלה שהם מעוררים, אינם שונים באופן מהותי מצערם של ילדים כלשהם על אובדן הוריהם. הרחבת הלכת אלטווחה כדי שתחול על כל כאב וסבל מסוג זה לבטח לא הייתה כוונתו של פסק הדין בעניין לוי, ואני סבור כי הרחבה כזו גם תעמוד בניגוד להגיונה של הלכת אלטווחה.

המועד לחישוב הסכומים ושיערוכם

33. נושא זה גם הוא לא נמנה על הפלוגתאות שעליהן הודיעו ב"כ הצדדים כשהציגו

את הסכמותיהם, והוא עלה רק בסיכומים.

התובעים סבורים כי את הפיצויים ששיעורם נקבע באופן גלובלי, קרי, כלל ראשי הנזק לבד מאובדן ההכנסה בשנים האבודות, יש לחשב כאילו נקבעו ביום הרצח. מן העובדה כי גם סכומי הכסף שלגביהם הושגה הסכמה טרם שולמו על-ידי המדינה, מבקשים התובעים ללמוד כי גם למדינה ברור היה שהפיצוי יחושב מיום היוולד העילה, וכי ישוערך ליום זה ביחד עם יתר רכיבי הפיצויים. אם לא כן, טוענים התובעים, הרי שהמדינה דוחה את התשלום תוך פגיעה בהם, ולטובתה הם מבקשים להניח שאין דרכה של המדינה בכך.

המדינה טוענת מנגד כי סכומי הכסף נקבעו לפי ערכם הנכון לחודש מרץ 2007, המועד שבו הגיעו הצדדים להסכמות שביניהם. המדינה מבקשת אפוא לראות את סכומי הכסף כאילו נקבעו נכון למועד ההוא.

34. ב"כ התובעים צירף לסיכומיו שלל אסמכתאות המעידות על השימוש שנעשה בחוק

פסיקת ריבית והצמדה, כראיה לכך שסכומים שנפסקים על-ידי בתי המשפט, לעולם יהיו משוערכים ליום קרות הנזק. דומני כי על כך אין חולק, אולם לא זו השאלה כאן. השאלה שבה עליי להכריע נוגעת, שוב, לפרשנות ואומד דעת הצדדים בעת שנעשו ההסכמות שביניהם. דעתי היא כדעתה של המדינה. לא יהא זה סביר להניח כי המשא ומתן התנהל בין הצדדים במושגים ובשערים של זמן הרצח, קרי, שלוש שנים וחצי קודם לכן. לא כך היא לשון בני אדם. נכון יהא להניח כי הם דיברו בזמן הווה, ובשיעורים הרלוונטיים אליו. כדי לסתור הנחה זו, היה צורך באמירה

מפורשת בעת ההיא. יש אפוא לשערך את סכומי הכסף מן היום שבו הושגה ההסכמה בין הצדדים, קרי, תחילת חודש מרץ 2007.

חישוב הסכומים:

35. סכומי הכסף שישולמו על-פי ההסכמה שבינ ב"כ הצדדים עבור קיצור תוחלת חיים (450,000 ₪), אובדן שירותי אם (150,000 ₪) והוצאות קבורה ואבל (5,000 ₪), בסך כולל של 605,000 ₪ ישוערכו, עם ריבית והצמדה, מיום 1.3.2007 ועד היום. סכום הכסף הכולל נכון להיום עומד על סך של 675,730 ₪. סכום הכסף שישולם כאמור בפסק דין זה בגין כאב וסבל למנוחה, עומד על סך של 100,000 ₪ נכון להיום.

הפסדי השתכרות בשנים האבודות:

נזקי העבר:

מיום הרצח (23.8.03) ועד ליום הזה חלפו 5 שנים. ישנן חמש ידות (המנוחה, הבית, החיסכון ושני הילדים). לאחר ניכוי ידת הקיום של המנוחה בלבד, יש לפצות עבור ארבע ידות לפי התחשיב הזה:

$14,000 \times 60 \times \frac{4}{5}$, בתוספת ריבית והצמדה, ובסך הכל 893,714 ₪.

נזקי העתיד:

מהיום הזה ועד מועד הגעתה של המנוחה לגיל 70 אלמלא מתה (17.1.2033). את התקופה הזו יש לחלק לחמש:

תקופה ראשונה:

מיום 1.9.08 ועד הגיע התובע לגיל 18 (31.1.2013) - בסך הכל 52 חודשים. בתקופה זו ישנן חמש ידות, ויש לפצות עבור ארבע מתוכן בלבד:

$11,200 = 14,000 \times \frac{4}{5}$

מקדם ההיוון - 48.7 ;

התוצאה היא - 545,494 ₪.

תקופה שנייה:

עד הגיע התובעת לגיל 18 (7.4.2015), בסך הכל 26.25 חודשים. בתקופה זו ישנן ארבע ידות ושליש, ויש לפצות עבור שלוש ושליש מתוכן בלבד:

$$10,766 = 14,000 \times 3.33/4.33$$

מקדם היוון - 25.143 ; מקדם היוון כפול - 0.879 ;

התוצאה היא - 238,119 ₪.

תקופה שלישית:

שני התובעים בשרות סדיר בצה"ל, עד הגיע התובע לגיל 21 (31.1.2016). בסך הכל 9.75 חודשים. בתקופה זו ישנן שלוש ידות ושני שליש הידה, ויש לפצות עבור שתי ידות ושני שליש מתוכן בלבד:

$$10,174 = 14,000 \times 2.66/3.66$$

מקדם היוון - 8.888 ; מקדם היוון כפול - 0.825 ;

התוצאה היא - 74,622 ₪.

תקופה רביעית:

מיום הגיע התובע לגיל 21 ועד הגיע התובעת לגיל 20 (7.4.2017). בסך הכל 14.25 חודשים. בתקופה זו ישנן שלוש ידות ושליש, ומתוכן יש לפצות עבור שתי ידות ושליש הידה בלבד:

$$9795 = 14,000 \times 2.33/3.33$$

מקדם היוון - 13.741 ; מקדם היוון כפול - 0.807 ;

התוצאה היא - 108,630 ₪.

תקופה חמישית:

מיום הגיע התובעת לגיל 20 ועד הגיע המנוחה לגיל 70, אלמלא מתה (17.1.2033). בסך הכל 189.33 חודשים. בתקופה זו, בהתאם לדברינו לעיל, הפיצוי הוא בגין 30% מן השכר בלבד, קרי, 4,200 ₪.

מקדם היוון - 150.4762 ; מקדם היוון כפול - 0.78 ;

התוצאה היא - 492,747 ₪.

סך כל התשלום בגין הפסדי השכר הוא: 1,368,612 ₪

התשלום כולו, לרבות יתר ראשי הנזק, עומד אפוא על 3,038,056 ₪.

מסכום כסף זה יש לנכות את קצבאות המל"ל שמקבלים התובעים 2 ו-3 (שארם ואלמ"ב), ועל הייתה יש לשלם שכ"ט עו"ד בשיעור של 17.5% בצרוף מע"מ

כמוסכם. המדינה תשא בהוצאות המשפט, לבד מחוות הדעת הפתולוגית הנוספת שהגישו התובעים בשלב מאוחר ולמעשה לא היה צורך בה. סכום הכסף הכולל יישא ריבית והפרשי הצמדה כדין, מיום מתן פסק הדין ועד ליום התשלום בפועל.

הוראות להפקדת הסכומים

36. בקשה נוספת העלתה המדינה בסיכומיה, שאינה נוגעת למחלוקות בדבר שיעור הפיצוי. המדינה טוענת כי לאור הרשעתו של אביהם של התובעים 2 ו-3, גרושה של המנוחה ומנהל עזבונה (להלן - האב), בעבירות של שיבוש הליכי משפט והטרדת עד, יש לחשוש לשימוש שיעשה בכספי הפיצויים שיגיעו לידי. המדינה מבקשת אפוא להורות כי כספי הפיצויים ינוהלו לטובת התובעים על-ידי אדם אחר, עד שיגיעו התובעים לבגרות, על-פי הוראות שיינתנו על-ידי בית המשפט. את בקשתה מבקשת המדינה לסמוך על הוראות סעיפים 31, 44, 50 ו-68 [לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות](#), התשכ"ב-1962.

37. לא ראיתי לעשות כמבוקש. אביהם של התובעים 2 ו-3 הוא אפוטרופוס הטבעי (סעיף 14 לחוק הנ"ל). אחרי מות המנוחה הוא הפך לאפוטרופוס היחיד שלהם (סעיף 28). לא ידוע, וגם לא נטען, כי אפוטרופסותו נשללה או הוגבלה, או כי מונה אפוטרופוס נוסף, על-פי סעיפים 27-30 לחוק. אין אפוא אלא לקבל את טענתו העובדתית של ב"כ התובעים, כי בהתאם להסכמה שהושגה בין האב ובין האפוטרופוס הכללי, נקבע על-ידי בית המשפט לענייני משפחה בחיפה כי האב הוא האפוטרופוס והמשמורן היחיד של התובעים הקטינים. האב מונה גם כמנהל עזבונה של המנוחה, בהתאם לצו ירושה ומינוי מנהל עזבון שניתן כדין על-ידי כבוד הרשם לענייני ירושה בחיפה ביום 30.12.03 (נספח ד' לכתב התביעה). בצו הזה נקבע כי התובעים 2 ו-3 יורשים את עזבונה של המנוחה בחלקים שווים, והאב יהיה מנהל העזבון. תוקף מינוי זה היה אמנם רק עד ליום 16.12.2005, אולם לא הוצגו בפניי כל ראיות לגבי מה שהיה לאחר מכן, ומהו המצב כיום. במצב דברים זה יש להניח כי האב עודנו מנהלו של העזבון.

38. דומני כי המדינה מבקשת להסתמך על הוראת סעיף 31, לפיו "מי שהקנה לקטין נכס במתנה או בצוואה והתנה שניהול הנכס יהיה בידי אחד מהורי הקטין בלבד או בידי אדם זולת הורי הקטין, תנאו קיים על אף האמור בפרק זה". ב"כ המדינה רומזת לכך בראשית דבריה, באומרה כי "המדינה הסכימה לפצותם לפני משורת הדין, נוכח הנסיבות הטראגיות של המקרה". אלא שהפיצוי שהמדינה נדרשת ליתן לתובעים איננו מתנה, שעליה ניתן להתנות כאמור בסעיף הנ"ל. זהו פיצוי הניתן על-פי פסק דין, שבחלקו הוא מתן תוקף להסכמה שהושגה בין הצדדים, ובחלקו הכרעה משפטית רגילה. אין הוא נופל אפוא בגדרו של סעיף 31 לחוק.

39. גם לגופה של הבקשה, אני סבור שיש בה קשיים. חלקו הגדול של הכסף, אם לא רובו, נועד לצורך הוצאות גידול הילדים-התובעים. כך כל התשלומים בגין השנים האבודות עד למועד שבו התובעים יגיעו לגיל בגרות, שהוא חלק הארי בתשלום הזה, וכך התשלום בגין אבדן שרותי אם. לא ברור אפוא מדוע סבורה המדינה כי "יהיה זה נכון יותר להורות כי כספי הפיצויים המגיעים לתובעים יישמרו עבורם באופן שהם יוכלו ליהנות מהם ומפירותיהם לאחר הגיעם לבגרות". הטענה הזו יכולה להישמע לכל היותר לגבי חלק מן הסכום בלבד.

40. אני דוחה אפוא את בקשת המדינה, אם כי אין בכך כמוכך כדי למנוע ממנה או מאת האפוטרופוס הכללי, לנקוט בהליכים המתאימים לפי [חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות](#), בקשר לאפוטרופסותו של האב ובקשר לאמצעי השמירה על ענייניהם של התובעים 2 ו-3, ככל שתהיה בידי המדינה או האפוטרופוס הכללי תשתית עובדתית ומשפטית לעשות כן.

ניתן היום, ל' באב תשס"ח (31 באוגוסט 2008), בהעדר הצדדים. המזכירות תשלח העתק פסק הדין לב"כ הצדדים.

נעם סולברג 54678313-7020/05

נעם סולברג, שופט

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה